

KNJIGA KOJA NAS VRAĆA NAMA SAMIMA

(Bojana Kovačević Petrović: *Karlos Fuentes u potrazi za identitetom*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2019)

Tek što je širom sveta obeležena devedesetogodišnjica rođenja Karlosa Fuentesa (Panama, 11. XI 1928 – Meksiko Siti, 15. V 2012) i srpska hispanistika obogaćena je studijom posvećenom delu ovog pisca. Reč je o monografiji Bojane Kovačević Petrović *Karlos Fuentes u potrazi za identitetom* nastaloj iz doktorske disertacije odbranjene na beogradskom Filološkom fakultetu 2017. godine. Kroz šest celina: „Uvodne napomene“, „Životni i književni put Karlosa Fuentesa“, „Poimanje i značaj identiteta“, „Multikulturalni identitet Latinske Amerike“, „Susret Evrope i Amerike: Odrasli siročeta u ogledalu identiteta“, i „Zaključna razmišljanja“, oslanjajući se na obimne izvore i literaturu (na španskom, engleskom i srpskom jeziku), koristeći raznovrsnu metodologiju, autorka minuciozno razmatra ključni termin stvaralaštva meksičkog pisca. „Ako sagledamo svu širinu književnih interesovanja, duhovnih nemira i humanih dometa Karlosa Fuentesa, zaključujemo da su neuhvatljive niti njegovog divovskog opusa, bez obzira na okolnosti u kojima su nastale i vreme i prostor u kojem je smeštena njihova radnja, uvek imale podjednake ciljeve, u čijem središtu je čovek, Hispanoamerikanac, njegova kultura i reč, njegovo lice i odraz, obuhvaćeni jednom rečju: identitet“, piše Bojana Kovačević Petrović.

Polazeći od centralnog pojma Fuentesovog stvaralaštva – *mestizaje* (mestisahe), koji označava mešavinu rasa i kultura, spoj južnoameričkog, evropskog i afričkog nasleđa, čiji sinkretizam (ili transkulturalnost) predstavlja posebnost i najveće bogatstvo latinoameričkog sveta, autorka istražuje najpre biografska i filozofska izvorista Fuentesovih životnih i literarnih preokupacija. Potom, upućujući na bitna teorijska određenja pojma identiteta, predočavajući istorijsku prošlost, sudar autohtone domorodačke civilizacije Južne Amerike sa španskim konkvistadorima, stvaranje novog stanovništva – *mestika*, autorka u centralnom delu studije interpretira Fuentesova dela čiju tematsku i idejnu okosnicu čine prepoznatljivi činioци meksičke i latinoameričke istorije, mitologije, religije, literature, jezika. Crna legenda, Kortes, La Malinče, ogledalo, dvojnost, Eskorijal, Don Kihot, Don Huan... arhetipska su polazišta na kojima meksički pisac gradi svoj literarni univerzum.

Sam pojam identiteta, jedan od najfrekventnijih u humanističkim i društvenim naukama poslednjih decenija – temeljni je pojam čitave književnosti i onih disciplina u oblasti duha na koje se ona oslanja: filozofije, antropologije, lingvistike, psihologije, sociologije, istorije... (Sećam se jednog intervjua u kojem je Borhes, na opasku novinara o tome da ne pokazuje interesovanje za savremenu tehniku, odgovorio da ne oseća želju da se time ba-

vi jer suštinski problemi ne pripadaju tehnici; njega zanima da dođe do saznanja ko je i šta je i stoga je zaokupljen jezikom i estetikom.) A pitanje ličnog povlači neminovno i pitanje kolektivnog identiteta. Pitanja: ko sam i ko smo, osnovni su pokretači i čina pisanja i potrebe za čitanjem. Ostvariti dijalog najpre sa sobom u pokušaju harmonizovanja bića i omogućiti utemeljenje drugima, čitaocima, smisao je književne umetnosti. Razumljivo da su pitanjima identiteta opsesivno zaokupljeni stvaraoci na istorijski trusnim područjima, bogatim prirodnim resursima vazda na udaru osvajača, te neprestano u znaku sudara, sukoba, ratova, revolucija... Jasno je stoga da iz tog motivskog klupka inspiraciju crpi većina latino-američkih pisaca.

Opet, na traganje za odgovorima na ta kompleksna pitanja odvažuju se samo posvećenici, spremni na beskompromisno ogoljavanje sopstvenog bića, uz to – pisci enciklopedijske širine znanja, suvereni poznavaoци istorije, oni s jasnim uvidima ne samo u nacionalnu, već i svetsku baštinu, otvoreni za prihvatanje, primanje i saodmeravanje s drugima. Po uverenju Vargasa LJose, „bum“ latinoameričke književnosti šezdesetih i sedamdesetih godina izveli su pisci, gotovo bez izuzetka, s kosmopolitskim iskustvom. Tu tezu na uverljiv način potvrđuju biografija i stvaralaštvo Karlosa Fuentesa.

Rođen u porodici diplomate, boraveći u različitim sredinama, Fuentes je intelektualno stasao u nekoliko latinoameričkih prestonica. U Vašingtonu je ovladao engleskim jezikom, počeo da spoznaje svoju posebnost i da se deklarira kao Meksikanac. Završivši studije prava u svojoj zemlji, spremao se za diplomatsku službu i počeo da se bavi novinarstvom i književnošću. Od 1957. bio je angažovan u sektoru za razvijanje kulturnih veza u Sekretarijatu za inostrane poslove Meksika, ali ubrzo, posle prvog spisateljskog uspeha, napušta službu i posvećuje se književnosti. Pristalica Fidela Kastro i Ernesta Gevare 1959. prelazi u Havanu, no vrlo brzo se trezni od revolucionarnog zanosa i okreće od vođa koje uspostavljaju totalitarnu vlast. U to vreme, svojim književnim prvenecima, romanima *Najprozračniji kraj* (1958), *Čiste savesti* (1959) i *Smrt Artemija Krusa* (1962), začinje „bum“ latinoameričke književnosti. Planetarni uspeh njegovih romana i novela ne sprečava ga da se ponovo aktivira, te u Parizu, gde osniva novi dom, učestvuje u protestima protiv De Gola 1968, a sedamdesetih je iznova angažovan u diplomatiji. Život mu je obeležen kako književnim usponom, tako i intimnim neuspesima i porodičnim tragedijama. Autor kulturnih romana, među kojima vrhuni kompleksna „mitska poema“ *Terra Nostra*, „lični dnevnik“ *En esto creo* (*Ono u šta verujem*, 2001) i „razmišljanja o Španiji i Americi“ *El espejo enterrado* (*Zakopano ogledalo*, 1992) celokupnim svojim obimnim i žanrovski raznovrsnim delom zagovara uverenje o mogućoj stvarnosti lišenoj varvarizma i nasilja, koja će omogućiti egzistenciju čovečanstva, za kojom svi moramo tragati.

Ocenjujući doktorsku disertaciju, a potom i knjigu *Karlos Fuentes u potrazi za identitetom*, profesor Dalibor Soldatić izrekao je, uz ostalo, i tvrdnju da je Bojana Kovačević Petrović svojim naučnim uvidima o delu jednog od najznačajnijih meksičkih i hispanoameričkih pisaca „doprinela kako srpskoj hispanistici, tako i celokupnoj književnoj nauci na našim prostorima“.

Taj utisak nametao se i meni kao čitaocu, i svaki put, u vezi sa otkrićima Bojane Kovačević Petrović o Fuentesovom delu, u svesti mi je iskrsavalo mnoštvo asocijacija, paralela,

mogućnosti za poređenje ne samo određenih aspekata dela srpskih pisaca s delom Karlosa Fuentesa (što autorka ove monografije vanredno elaborira dovodeći u vezu Fuentesov roman *Terra Nostra* s romanom *Opsada Crkve Svetog Spasa* Gorana Petrovića, Eskorijal sa Žičom), već i istorijskih i savremenih prilika na tlu Latinske Amerike i Balkana (na kom je nastalo i nestalo nekoliko kultura, koji je bio plen mnogobrojnih osvajača, koji i danas obeležavaju etnički i verski sukobi, ali i duboka prožimanja, multikulturalnost, na kojoj je ponikla i najplemenitija ideja zajedništva – jugoslovenstvo). Nastojeći da ukaže na spone evropske i hispanoameričke kulture u Fuentesovom delu, Bojana Kovačević Petrović uočava i „nadahnute opise Dioklecijanove palate u Splitu“ u nekoliko njegovih dela (*Rođendan, Terra Nostra, Sve srećne porodice*).

Nisu li i najveći srpski pisci, kako u prošlosti, tako i danas, upravo oni stvaraoci sa svešću o značenju i značaju našeg, domaćeg, u stalnom dosluhu i dijalogu s drugima: od Svetog Save, preko Dositeja, Laze Kostića, Isidore Sekulić, Stankovića, Andrića, Crnjanskog, Selimovića, Pekića, Pavića, Kiša, Svetlane Velmar-Janković, pa sve do Gorana Petrovića i Vladimira Pištala?

Uzmimo samo Andrića. Fuentesovsko poimanje identiteta, tačnije plodotvornosti ukrštaja različitih svetova, čine okosnicu svetonazora i stvaralaštva našeg nobelovca; rođen pod tuđinskom, austrougarskom vlašću, od mladosti okrenut pitanjima duha, književnosti, opijao ga je san o oslobađanju i jedinstvu južnih Slovena. Zavičajna prošlost, preplitanje legende i stvarnosti, Orijent i Evropa, granični prostor Bosne obeležene etničkom, konfesionalnom te kulturnom raznolikošću, vezama i sukobima, opsesivne su Andrićeve teme. Erudita i diplomata, službujući kratko tokom 1928/29. godine u Španiji, bio je fasciniran njenim ljudima i kulturom. Nekoliko tekstova inspirisano je tim miljeom (esej o Goji i imaginarni razgovor s njim, putopisna proza *Španska stvarnost i prvi koraci u njoj* i fragment *Španija*, u kojem, Andrić zapisuje: „Samo u Španiji i na Balkanu mogu da se vide takvi nemilosrdno rastrgani i nagriženi predeli u kojima svaki, i najveći i najplemenitiji, ljudski napor izgleda nemoćan, uzaludan i unapred osuđen na neuspeh...“; pa njegovi prevodi na srpski jezik stihova Huana Ramona Himenesa). Prepoznavao se srpski klasik i u latinoameričkim temama; njegov portretni esej *Simon Bolivar Oslobodilac* (1930), koji Bojana Kovačević Petrović ima na umu dok promišlja o Fuentesu, navodi na razmišljanja o našem kralju Ujedinitelju, Aleksandru Karađorđeviću. Mnoštvo je sličnosti između venecuelanskog revolucionara, Oslobodioca sa svešću o potrebi ujedinjenja i suverena prve Jugoslavije. Opet, i testamentarna Fuentesova misao toliko liči na Andrića i Alihodžu, i njihovu zajedničku veru o nadmoći kreacije nad destrukcijom.

Stoga se stranice ove knjige zatvaraju s uverenjem da i „Naš osećaj identiteta – koliko god to subjektivno zvučalo – ne može biti isti pre i posle čitanja Karlosa Fuentesa“, kako to tvrdi meksički pisac Ignacio Solares, a što za moto svoje knjige uzima Bojana Kovačević Petrović.